

Britská 25liberní kanonová houfnice (Ordnance Quick Fire 25-pounder)

Britská 25liberní kanonová houfnice (Ordnance Quick Fire 25-pounder) ráže 87,6 mm patří k nejznámějším dělostřeleckým zbraním dvacátého století. Vznikla jako výsledek armádních úsporných opatření v období mezi světovými válkami a měla se stát střední zbraní mezi 18liberním polním kanonem (ráže 84 mm) a čtyřiapůlpalcovou houfnicí (ráže 114,3 mm), avšak časem nahradila oba palebné prostředky. Ve vyvíjené konstrukci se měla spojit vysoká přesnost kanonu s možností vedení nepřímé palby typické pro houfnici. Díky tomu mohlo být nové dělo používáno k podpoře vlastní pěchoty v podstatně větší míře jak při útoku, tak při obraně.

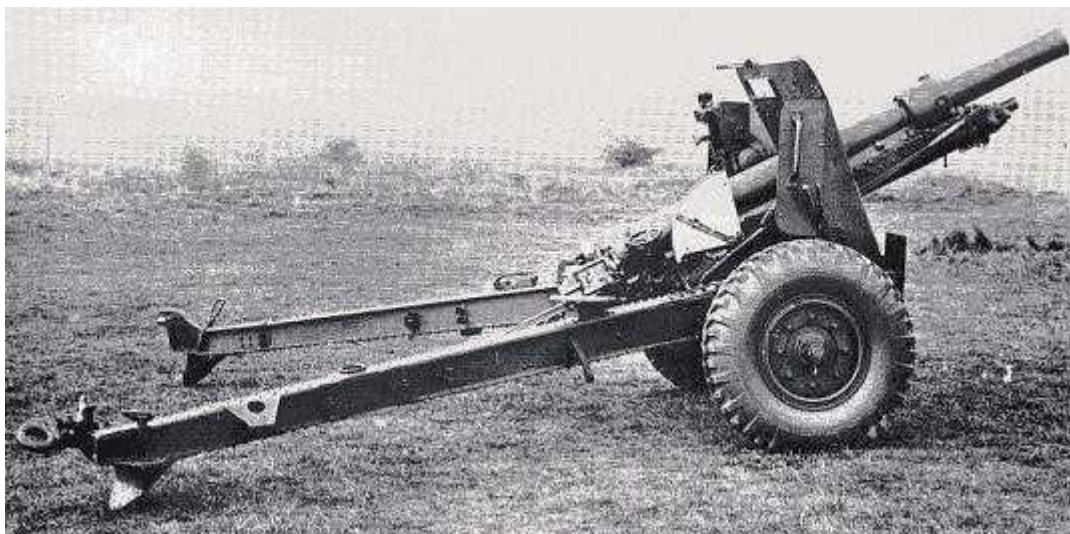
Vývoj nového děla

O výrobě děla spojujícího vlastnosti kanonu a houfnice se začalo uvažovat již v roce 1919 čili téměř ihned po skončení první světové války. Důvod byl prostý - britská děla ve frontové linii měla příliš malý náměr a mohla vést pouze přímou palbu, která byla proti nepříteli kryjícímu se za budovami nebo terénními překážkami neúčinná. Představitelé ministerstva války (War Office) se radili s mnoha producenty dělostřelecké výbroje, avšak rozhodující hlas měla konstrukční kancelář firmy Vickers. Do roku 1924 byla vedena pouze předběžná jednání. Nové dělo mělo kvalitativně převyšovat dosavadní hlavnové zbraně, a proto nesměla být příprava uspěchána. Na vývoj teoreticky dohlížela dělostřelecká komise (Royal Artillery Committee) zabývající se analyzováním projektů a testováním zkušebních exemplářů. Byla zajištěna spolupráce velení královského dělostřelectva (Royal Artillery). V roce 1924 se komise usnesla, že nové dělo by mělo mít dostřel 14 km. Byly zvážovány různé varianty ráže hlavně a hmotnosti projektilu. Za optimální byly stanoveny hodnoty 3,9 palce (99,1 mm) a 4,1 palce (104,2 mm). V případě nižší ráže se díky použití nedělené munice předpokládala rychlejší palba, pro vyšší ráži se plánovala munice dělená, což samozřejmě mělo na rychlost palby negativní vliv. Koncepční spory zavinily návrat do výchozího bodu. Téměř současně se ukázalo, že dělo ráže 104,2 mm střílející projektily o hmotnosti 33 liber (14,97 kg) bude mít dostřel nanejvýše 12 km. Jelikož politicko-hospodářská situace nepřála intenzivnímu zbrojení, byl projekt nového děla na několik let odložen.

Obnoven byl v roce 1933, kdy byla stanovena ráže 94 mm a hmotnost projektilu od 9,08 kg do 11,34 kg. Mělo se jednat o kanonovou houfnici použitelnou rovněž proti obrněné technice. Navíc bylo navrženo i zvýšení náměru na +80° k eventuálnímu vedení protiletadlové palby. V následujícím roce specifikoval generální štáb technické podmínky pro dělo a velitel královského dělostřelectva (Director Royal Artillery) generál H. A. Lewis objednal prototypový exemplář. V této fázi se mělo vycházet z konstrukce 18liberního kanonu a přizpůsobit jej na 25liberní munici. Armáda měla ještě velké množství těchto starších kanonů a jejich celková modernizace byla opodstatněná, tudíž v roce 1935 padlo rozhodnutí o konverzi osmnáctiliberek na pětadvacetiliberky. Lafeta měla zůstat stejná, pouze loukot'ová kola s pryžovou obručí pro koňskou trakci měla být nahrazena pneumatikami pro mototrakci.

Ordnance QF 25-pdr Mk. I

První dělo označované za 25liberní bylo pouze překalibrovanou osmnáctiliberkou. Vrstvená konstrukce hlavně umožňovala výměnu vnitřní drážkované vložky původní ráže 83,82 mm. Tato vnitřní vložka označovaná „A tube“ byla relativně jednoduše nahrazena novou s jiným drážkováním zvětšujícím ráži na 87,63 mm. Díky takové konstrukci hlavně působil tlak střely a plynů ze spálené výmetné nálože na jednotlivé

vrstvy postupně, což snižovalo opotřebování vývrtu hlavně a prodlužovalo její životnost. Lafeta však zůstala nezměněna, což omezilo dostřel na 11 km. Dosažení delšího dostřelu by vyžadovalo zásadní změny konstrukce spodní skříňové lafety, tedy i vyšší finanční náklady, než byly vynaloženy na překalibrování hlavně. Největším nedostatkem stávajícího konstrukčního řešení byla nerozevíratelná spodní lafeta bezprostředně pod závěrem, která ztěžovala obsluhu děla. Proto byla v pozdější době zavedena dvoudílná lafeta používaná ve dvou verzích - s rozevíratelnými rameny (lafeta Mk. VP) a skříňová (lafeta Mk. IIITP/IVP); písmeno „P“ označovalo kola s pneumatikami.

Skříňová lafeta vyžadovala použití okrouhlého opěrného talíře, na němž se dělo otáčelo. Byla to praktická pomůcka, protože odměr hlavně činil pouze 4,5° na každou stranu. Toto řešení bylo použito pro 18liberní děla již v roce 1918, když se na frontě objevily německé tanky (většinou kořistní britské), ale zpočátku byl tento opěrný talíř vyvinutý firmou Hogg and Paul přizpůsoben podvozku s loukoťovými koly. Royal Artillery Committee toto zařízení schválila v březnu 1926 a doporučila jeho použití v různých dělostřeleckých systémech. Opěrný talíř byl později používán i na dělech s rozevíratelnými rameny, ačkoliv to nebylo nutné. Na lafetě Mk. VP činil odměr hlavně 25° na každou stranu. Se složenými rameny bylo možno zvednout hlaveň v úhlu + 15°, po jejich rozevření se úhel elevace zvýšil na +37,5°. Deprese hlavně činila -5°. Byly používány zaměřovače No. 7 nebo No. 7A. Podobná munice jako v osmáctiliberce umožnila použití tří různých výmetných náloží podle vzdálenosti cíle.

Do výzbroje britské armády bylo dělo oficiálně přijato 26. srpna 1936 jako Ordnance Quick Firing 3,45 inch Mark I (dělo rychlopalné, 87,63 mm, verze I). V únoru 1938 bylo toto označení změněno na Ordnance Quick Firing 25 pounder Mark I (rychlopalná pětadvacetiliberka, verze I). Byly používány rovněž názvy Ordnance Quick Firing 25 pounder Mark I on Carriage 18-pr Mark IV pro děla se skříňovou lafetou a Ordnance Quick Firing 25 pounder Mark I on Carriage 18-pr Mark V pro děla s rozevíratelnou lafetou nebo zkráceně jen 18/25-pounder. Skříňová lafeta měla jednu zásadní vadu - omezovala rychlost tažení děla. Lafety Mk. V byly vyráběny jednak firmou Vickers od roku 1937, jednak armádní zbrojovkou Royal Carriage Department ve Woolwichi již od roku 1936.

O budoucnosti lafety 25liberního děla bylo rozhodnu to na začátku roku 1938, když byly v dělostřelecké škole (The Royal School of Artillery) v Larkhillu otestovány tři různé konstrukce. Byla srovnávána děla na skříňové lafetě, na rozevíratelné lafetě a na prototypovém podvozku se čtyřmi koly, na němž měl široký okruh otáčení předního páru kol usnadnit otáčení celého děla. Všechny testované exempláře byly předvedeny skupině důstojníků dělostřelectva, kteří vybrali skříňovou lafetu s talířovým podstavcem jako nejlepší konstrukční řešení. Dělostřelci se domnívali, že právě tato varianta umožňuje dosáhnout nejvyšší elevace hlavně. Další verze pětadvacetiliberky měly dostávat lafetu Vickers vyvinutou v roce 1930 pro houfnici ráže 105 mm, která měla být vyráběna od následujícího roku. Konstrukčně se podobala lafetě Mk. V a byla lépe přizpůsobena nové zbrani.

25liberní kanonová houfnice verze Mk. I byla bojově nasazena v počátečním období války. Nevelký počet těchto děl byl vyslán s britskými expedičními jednotkami do Norska, kde byla všechna ztracena. Také britské expediční síly (British Expeditionary Force) na bojištích ve Francii ztratily nebo musely zanechat na kontinentě všech 704 svých děl. Ve Velké Británii zůstalo přibližně 700 děl, která byla později bojově nasazena v severní Africe (do konce roku 1941) a v Malajsii.

Ukořistěné exempláře používalo i německé dělostřelectvo - děla na lafetě Mk. IV pod označením 8,76 cm Feldkanone 281(e) a děla na lafetě Mk. VP pod označením 8,76 cm Feldkanone 282(e).

Ordnance QF 25-pdr Mk. II

Nová verze 25liberní kanonové houfnice byla přijata do výzbroje v prosinci 1937. Byla ponechána hlaveň verze Mk. I, změněna však byla konstrukce závěru. Na místo horizontálního, otáčeného kolem osy a blokováného páčkou byl zaveden vertikální klínový závěr. Nová byla též prakticky celá lafeta představená na již zmíněném ukázkovém testování pro dělostřelce. Výroba této lafety se opožďovala a první vzorové kusy byly dokončeny až koncem roku 1939. Do vstupu Velké Británie do války se stihlo vyrobit pouze 78 děl, ale ani jedna lafeta. První kompletní děla obdržel v dubnu 1940 kanadský 87. pluk armádního polního dělostřelectva (87th Army Field Regiment RCA). Na kontinent se již nepodařilo poslat ani jedno dělo této verze.

Elevace hlavně verze Mk. II byla zvýšena na $+40^\circ$, deprese zůstala stejná. Odměr činil 4° na každou stranu. Používaly se tři varianty výmetné nálože označené Charge I až Charge 3. Zákruž hlavně po výstřelu byl brzděn hydraulicky a její návrat do palebné polohy zajišťoval hydropneumatický válec. Od roku 1942 byla na hlaveň montována úst'ová brzda, která umožnila zesílit výmetnou nálož a používat protipancéřovou munici. Kanonová houfnice Mk. II měla o něco menší opěrný talíř No. 22, který nahradil talíř No. 9 používaný v předchozí verzi.

Kanonová houfnice byla vybavena celkem spolehlivým zaměřovacím mechanismem. K míření sloužily terčové zaměřovače No. 7, No. 7C a No. 9, k přesnému zaměření cíle teleskopové zaměřovače No. 29 nebo No. 41. K adjustaci mířidel sloužil sklonoměr Mk. 6. V případě špatné viditelnosti byl používán primitivní prutový zaměřovač No. 1 (na samohybných dělech zaměřovač No. 3).

V průběhu výroby bylo vystřídáno několik verzí hlavně. Vedle standardní hlavně Mk. II vyvinuté pro verzi Mk. II byla v Kanadě vyráběna její téměř identická varianta C Mk. II. Viditelné rozdíly byly pouze u ústí hlavně. Obě varianty byly montovány současně, poněvadž děla byla vyráběna také v Kanadě. V pozdějším období byla i kanadská hlaveň vybavena úst'ovou brzdou. Verze s brzdou nesla označení Mk. II/I. V roce 1944 zavedená hlaveň Mk. III měla pozměněnou nábojovou komoru, takže nabíjení bylo možné jen při vysokém úhlu zdvihu. Tato změna zabraňovala sklouzávání projektilu a výmetné nálože. Stejným způsobem modifikovaná hlaveň kanadské výroby nesla označení C Mk. III a varianta s úst'ovou brzdou dostala označení Mk. III/I. Verze Mk. IV měla upravenou zadní část hlavně, aby se zabránilo poškození krytu závěru při

střelbě. Verze Mk. VI vznikla až v roce 1964 a kryt jejího závěru byl vyroben z jakostnější oceli, než byla používána během válečné výroby. S každou verzí hlavně se postupně měnilo označení verze děla.

Australské a novozélandské jednotky bojující v Tichomoří nepoužívaly ústové brzdy, protože boje zpravidla probíhaly na vzdálenosti nevyžadující silnější výmetné nálože. Také k palbě protipancéřovou municí stačily běžné nálože, neboť japonské tanky měly poměrně slabé pancíře.

Kanonová houfnice Mk. II byla montována na třech verzích lafet. Verze Mk. I měla standardní skříňovou lafetu s první verzí opěrného talíře a plochým ochranným štítem vpředu. Verze Mk. II byla upravena k použití v džungli. Zpočátku se používala ve variantě Jury Axle s rozchodem kol kratším o 508 mm. Tato lafeta byla přizpůsobena k tažení za džípem a zároveň umožňovala naložení děla nákladními dveřmi do letadla C-47 Dakota. V průběhu výroby této verze byly zavedeny ještě další drobné modifikace. Verze Mk. III přinesla dvě změny - opěrný talíř No. 22 pod podvozkem byl poněkud menší a lafeta měla dvě rozevíratelná ramena. Kloubové spojení přední a zadní části umožňovalo zvýšení elevace hlavně na + 55°. Při takovém zvednutí hlavně ležela celá zadní část lafety na zemi, zároveň nemohl být v této poloze použit opěrný talíř. Tato verze podvozku byla také nepatrně kratší.

Nabídka výmetných náloží omezená zpočátku na tři varianty Charge I až Charge 3 byla po přidání ústové brzdy zvýšena. Nálože byly nejdříve baleny do stejných plátěných balíčků a podle potřeby se do nábojnice vkládalo po jednom, dvou nebo třech balíčcích. Následně byly zavedeny menší balíčky obsahující jen polovinu nebo třetinu nálože standardní velikosti. Tímto způsobem vznikly kombinace Charge 1 1/2, Charge 2 1/3, Charge 2 2/3 a Super Charge. Po zavedení protipancéřových granátů začala být používána výmetná nálož Charge Super-plus.

Hlavním producentem pětadvacetiliberek ve Velké Británii byla firma Vickers v Newcastlu, menší část děl pocházela z pobočných závodů této firmy v Sheffieldu a ve Skotsku. Celkem bylo v britských zbrojovkách vyrobeno 12 253 těchto děl. V Kanadě a Austrálii vyráběly pětadvacetiliberky soukromé firmy a přesný objem jejich výroby není znám.

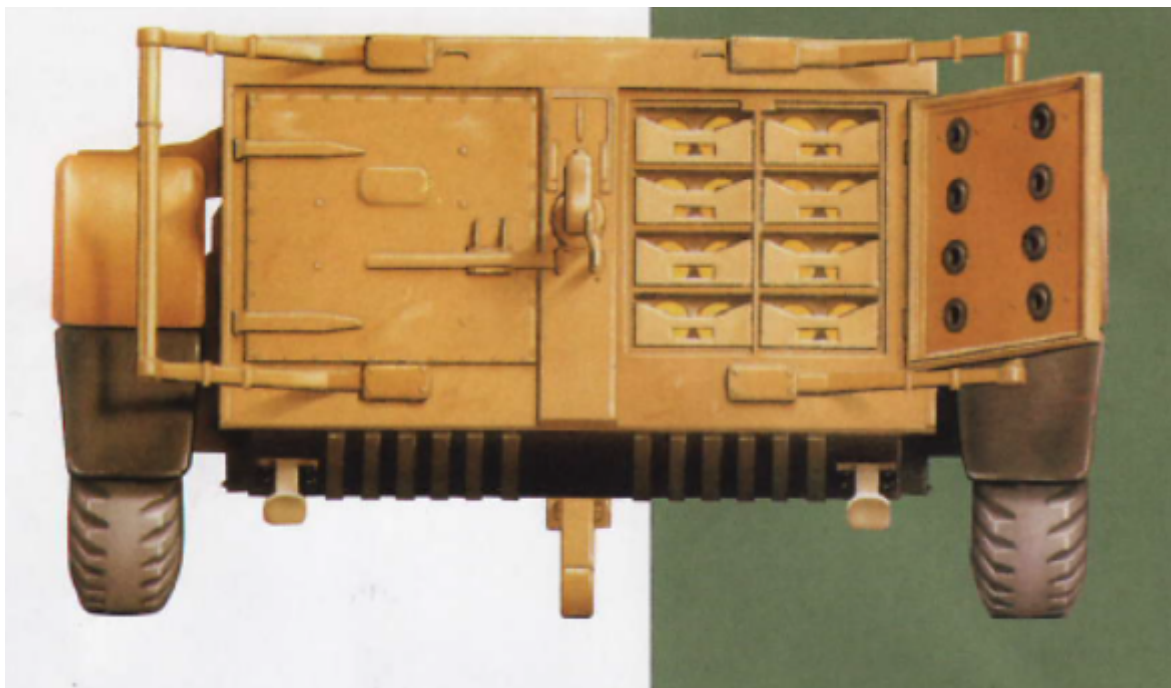
Munice

Pro 25liberní dělo byly vyráběny tři druhy munice - tříštivá (HE - highexplosive), kouřová (SMK - smoke) a průbojná nebo též protipancéřová střela (AP - armour piercing). V pozdějším období války byly kouřové granáty upravovány na propagandistické střely k rozhozu letáků. Pro první dva uvedené typy byly používány dělené nálože.

Nálož Charge 1 umožňovala dostřel na 3,5 km, Charge 2 na 7,1 km, Charge 3 na 10,8 km a nálož Super Charge pro protipancéřové granáty měla dostřel 12 253 m. Navzdory dělené munici měla pětadvacetiliberka relativně vysokou rychlost palby. Během cvičení kanadského 4. pluku polního dělostřelectva se podařilo dosáhnout 17 výstřelů za minutu.

Muniční vozíky

Munice pro dělo byla dopravována ve vozíku, který současně sloužil i k transportu výstroje potřebné k obsluze a údržbě zbraně. Existovaly dva typy muničních vozíků - No. 24 a No. 27. První z obou typů byla nevelká kolesna, na níž bylo možno převážet 32 granátů, rezervní kolo a dřevěnou skříňku na nářadí. Na jedné straně měla hák k tažení děla, na druhé straně oj s nájezdovou brzdou pro připojení k tahači. Středem kolesny procházela trubka kryjící nápravu. Granáty se převážely v přepravnících No. 5. Tento typ vozíku nemohl převážet opěrný talíř. Model No. 24 vznikl ještě před válkou a byl používán jen krátce.

Pro děla všech verzí se používala podstatně větší hlomozna No. 27, jejíž konstrukce byla navržena ještě před válkou. Převážela sice stejné množství granátů, ale bylo v ní více místa na nářadí a náhradní díly. Snížením nápravy bylo možno vozík zkrátit, a přesto jeho konstrukce umožňovala transport opěrného talíře. Kvůli zvýšení zásoby munice pro jedno dělo byly za tažné vozidlo často připojovány dvě takové hlomozny. V každé baterii bylo vždy více tahačů než děl a přebývajících vozidel tahala po dvou hlomoznách.

Ordnance QF 25-pdr Short Mk. I

Sáhodlouhý název Ordnance QF 25-pounder Short Mk. I on Carriage 25-pr Light Mks I and II označoval lehčí verzi kanonové houfnice navrženou v Austrálii speciálně pro boj v džungli. Rozměry tohoto děla umožňovaly táhnout ho za lehkým terénním automobilem a převážet nákladním letadlem Douglas C-47. Výrobu specializované verze si vyžádala situace na Nové Guineji, kde spojeneckým jednotkám citelně chybělo doprovodné dělostřelectvo. V roce 1942 se tam používaly minomety ráže 76 mm, ty však měly nedostatečný palebný potenciál a klasické dělostřelectvo bylo v tamních terénních podmínkách nepoužitelné. Bylo zapotřebí dělo, které mohl táhnout džíp a po rozložení přenášet muly. Na návrh velitele australského dělostřelectva brigádyra Johna Williama Alexandera O'Briena byla k tomuto účelu modifikována pětadvacetiliberka. Prototypy vyrobil podnik Charles Ruwolt Pty Ltd. Jejich testování bylo zahájeno 10. prosince 1942 a na Nové Guineji byly zkoušeny na začátku následujícího roku u 2/1. pluku polního dělostřelectva (2/1st Field Regiment RAA). První sériové exempláře byly armádě dodány v srpnu. Poprvé byly bojově nasazeny u 2/4. pluku polního dělostřelectva ze 7. pěší divize (2/4th Field Regiment RAA, 7th Division) během kombinované výsadkové operace u Nadzabu 5. září 1943, následně u 2/12. Pluku polního dělostřelectva z 9. pěší divize (2/12th Field Regiment RAA, 9th Division).

Celkově byla tato verze děla menší a lehčí. Bylo kratší o 1 270 mm a vážilo asi 1 250 kg. Hlaveň byla značně zkrácena a uložena v lehčí kolébce. Na odlehčené nápravě byla menší kola a lehčí byla také lafeta s velkým brzdovratným ústrojím. Byl odstraněn opěrný talíř, ale k usnadnění otáčení děla bylo na lafetu namontováno pomocné kolečko. Tíhu působící na kola měly odlehčit dva stabilizátory, ty se však při otáčení děla musely odpojovat, a proto bylo vzápětí po zařazení zbraně do výzbroje toto zařízení odstraněno.

Pro letecký transport a shoz na padáku bylo dělo rozebíráno na 13 částí; pokud bylo přenášeno mulami, bylo rozebíráno na 14 částí.

U australské armády se baterie 25liberních děl skládala z velení a dvou čet. Velení mělo k dispozici dva džípy a lehký přívěs. Každá četa disponovala čtyřmi děly, sedmi džípy, tahačem D6 a jednotunovým přívěsem. K tažení výzbroje byly používány tři džípy a tahač, ostatní čtyři džípy vezly po 24 granátech a doprovázely děla. Na tahači bylo přepravováno 88 granátů. Vzhledem ke zkrácené hlavní a slabšímu brzdovratnému zařízení mohla být používána maximálně výmetná nálož Charge 3, umožňující dostřel 9 910 m.

Podle australské konstrukce byla navržena britská odlehčená verze, která dostala v květnu 1945 označení Mk. IV. Měla přece jen mohutnější hlavěň a účinnější brzdovratný mechanismus, proto mohla používat i nálož Super Charge. Byla vyrobena pouze v jednom či dvou exemplářích, načež byl další vývoj zastaven, poněvadž v roce 1946 byla pětadvacetiliberka uznána za zastaralou zbraň.

Samohybné verze

Vedle tažených verzí vznikly rovněž verze samohybné.

Na podvozku tanku Valentine bylo postaveno samohybné dělo Bishop, jehož výrobcem byla firma Birmingham Railway Carriage and Wagon Co. Ltd. Zbraň byla lafetována v pevné krabicové nástavbě a její pohyby byly omezeny ve vertikální rovině od -5° do $+15^{\circ}$ a v horizontální rovině na 8° , takže její palebné možnosti byly omezené. Vysoko umístěné těžiště mělo navíc nepříznivý vliv na stabilitu vozidla. Samohybné dělo Bishop bylo používáno výhradně v Africe. Je doloženo, že bylo vyrobeno a dodáno 100 exemplářů, o tom, zda bylo skutečně dodáno dalších 50 vozidel, scházejí ověřené informace.

V kanadské projekční kanceláři Canadian Army Engineering Design Branch bylo navrženo samohybné dělo Sexton. Byla pro ně použita modifikovaná korba transportéru Ram Kangaroo stavěného na podvozku amerického středního tanku M3 Lee. Šlo o relativně zdařilou konstrukci a firma Montreal Locomotive Works vyrobila do konce války 2 150 kusů tohoto samohybného děla ve verzích Mk. I a Mk. II.

Rovněž Australané plánovali výrobu podobného vozidla s využitím korby tanku M3. 25liberní dělo tvořilo primární výzbroj prototypů australského tanku AC-3 Sentinel. V jednom z jeho exemplářů byla lafetová na dvě tato děla. Ve Velké Británii vznikl projekt samohybného děla pro domobranu (Horne Guard) na podvozku u transportéru Loyd Carrier a byl vyroben jeden prototyp. V Kanadě byla navržena konstrukce pod označením 25-pr MARC-Mobile Armoured Revolving Carriage, což byla pancéřová věž s pětadvacetiliberkou na dvounápravovém osmikolém podvozku spouštěná na zem a projektovaná jako mobilní bunkr. Zůstala však jen ve fázi testů.

Tahače 25liberní kanonové houfnice

Prvními tahači 25liberních kanonových houfnic byla vozidla Dragon vyráběná firmou Vickers. Některé z těchto tahačů se v roce 1939 dostaly s britskými expedičními silami do Francie. Jednalo se o stroje Light Dragon Mk. IID postavené na pásovém podvozku Carden-Loyd. Již před válkou byl poměrně běžně používán šestikolý tahač CDSW s náhonem 6 x 4 vyráběný od roku 1936 podnikem Morris. Nesplňoval však požadavky armády a již v roce 1937 bylo rozhodnuto, že přednost dostanou čtyřkolá vozidla s náhonem na všechna čtyři kola. Technické specifikace na takové vozidlo byly předány třem možným producentům - firmám Commer, Guys Motors a Morris.

Zakázku přijaly podniky Guys Motors a Morris. Jako výchozí vzor jim posloužil nákladní automobil Morris Commercial CS8 modifikovaný na náhon 4 x 4. První prototyp pod označením Guy Quad Ant byl hotov již koncem roku 1937. Sériová výroba byla zahájena v následujícím roce a pokračovala až do roku 1944. Celkem bylo vyrobeno zhruba 4 000 těchto tahačů, přičemž od roku 1942 byla vyráběna verze GS. Vozidlo poháněl čtyřválcový zážehový motor Meadows 4ELA o objemu 3 686 cm³ a výkonu 44,7 kW (60 HP). Zásoba paliva 70 l umožňovala dojezd 256 km. V průběhu bojů ve Francii byly k tažení 25liberních děl používány ponejvíce tyto tahače. Všechny byly ztraceny a část nepoškozených a provozuschopných strojů ukořistili Němci.

Tahač firmy Morris byl dokončen o něco později a jeho sériová výroba se rozběhla na konci roku 1939. Z toho důvodu bylo ve Francii ztraceno relativně málo těchto vozidel. Tahač Morris poháněl jiný motor, ale zvenjšku byly oba tahače téměř identické, lišily se pouze kapotou motoru. Obě vozidla měla vzadu na korbě instalovaný naviják o tahu 4 t. Tahač Morris dostal označení C8/FWD Field Artillery Tractor (FAT), ale známější byl pod neoficiálním názvem Quad.

Protože výrobní kapacita firmy Guys Motors byla značně skromná, zákonitě se stal hlavním producentem podnik Morris Commercial Cars. Ve Velké Británii vyráběla tahače rovněž firma Karrier Motors Ltd v Huddersfieldu. Následně byla část produkce přesunuta do Kanady, kde v ní pokračovaly firmy Canada Ford i Canada General Motors. Celkem bylo vyrobeno více než 22 000 tahačů Morris, z toho přibližně 10 000 v mateřském podniku.

Vozidlo bylo vyráběno ve třech základních verzích. První verze Mk. I měla otevřenou kabinu a za ní kovovou ložnou plochu, řidič byl chráněn pouze zepředu větrným štítkem. Druhá verze Mk. II měla plechové bočnice zvýšené až na úroveň větrného štítku a nahoře měla plachtovinovou střechu, kterou bylo možno srolovat. V roce 1944 vznikla verze s čtyřdveřovou karoserií a skříňovou nástavbou. Tento typ korby nesl označení No. 5. V Kanadě byla nejdříve vyráběna verze Mk. II, později Mk. III. Charakteristické skloněné horní části bočnic a zádě korby měly usnadnit dekontaminaci vozidla, pokud by nepřítel eventuálně nasadil chemické zbraně.

V Indii byla vyráběna větší verze tahače Quad podle projekt u firmy Karrier.

Dovnitř vozidla se vedle šesti pasažérů vešly též přepravník s municí a skříňka s nářadím. Britská armáda používala tahače C8 FAT ještě po celá padesátá léta dvacátého století. Během války byly používány všemi spojeneckými vojsky organizovanými na území Velké Británie včetně 1. československé samostatné obrněné brigády a samozřejmě armádami Britského společenství národů. Jediný stát, který dostal Morrisy po válce, bylo Dánsko.

Kromě tahače Morris se k tažení 25liberního děla běžně používal tahač kanadské výroby Chevrolet C-GT nebo Ford F-GT Field Artillery Tractor.

Služba u britské armády

Zatímco do Francie byla přesunuta pouze děla verze Mk. I, do Norska byla vyslána rovněž děla verze Mk. II. Stanovila výzbroj 203. baterie 51. pluku polního dělostřelectva, ale i ona byla 31. května opuštěna při evakuaci britských jednotek.

Skutečnou prověrkou 25liberní kanonové houfnice byla severoafrická kampaň, kde se dělo ukázalo v tom nejlepším světle. Mělo relativně dlouhý dostřel a dostatečnou rychlost palby. Nevelká hmotnost při takové ráži usnadňovala obsluhu. Dělostřelci vysoce oceňovali jednoduchou konstrukci, spolehlivost mechanismů a snadné opravy. Od doby bojů u Tobruku v dubnu 1942 začala být kanonová houfnice používána i proti tankům.

V té době měla pěší divize tři pluky polního dělostřelectva po 24 dělech, takže celkem divize disponovala 72 25liberními kanonovými houfnicemi. V pluku byly tři baterie, každá s osmi děly (do roku 1940 tři baterie, každá s 12 děly). Obrněná divize měla dva pluky polního dělostřelectva čili 48 25liberních kanonových houfnic, avšak od roku 1944 byla u obrněných jednotek tažená děla nahrazována samohybnými děly Sexton. Koncem padesátých let byl počet děl u jedné baterie snížen na šest kusů. Dělostřelecký pluk se v té době skládal ze dvou baterií 25liberních kanonových houfnic a jedné baterie kanonů ráže 139,7 mm.

I když patřilo toto dělo do výzbroje armád Commonwealthu a evropských Spojenců, bylo používáno rovněž americkou armádou. Právě z těchto děl americká 34. pěší divize poprvé ve druhé světové válce ostřelovala německé pozice. Během bojů po vylodění v Normandii byla tato kanonová houfnice chválena pro vysokou rychlost palby, která tak měla větší ničivý účinek než palba děl větších ráží. Když se navíc Němci dostali pod palbu britského dělostřelectva, domnívali se, že proti nim nasadilo automatická děla.

Po druhé světové válce používaly britské jednotky 25liberní kanonové houfnice společně s tahači Quad v korejské válce a v bojích s komunistickými partyzány v Malajsii. Naposledy Britové bojově nasadili tyto

kanonové houfnice v roce 1972, když jednotka Special Air Service pomáhala ozbrojeným silám sultanátu Omán v boji s dafárskými povstalci. O dva roky později se s pomocí pětadvacetiliberek snažila řeckokyperská národní garda (Ethnikí Frouá) odrazit tureckou invazi. Poslední zaznamenanou bojovou akcí s použitím těchto kanonových houfnic byly střety kurdských oddílů s iráckou armádou v roce 2003.

Přestože 25liberní kanonová houfnice nebyla v době svého vzniku nijak moderní konstrukcí, díky svým bojovým kvalitám byla z výzbroje britské armády vyřazena až v roce 1967, kdy byla v armádách NATO zavedena pro polní dělostřelectvo jednotná ráže 105 mm. Poslední kusy sloužící u čestné rotý dělostřelectva byly vyřazeny v roce 1992.

Služba u jiných armád

Ozbrojené síly členských států Britského společenství národů používaly 25liberní kanonovou houfnici ještě dlouho po skončení druhé světové války. Občas byla tato děla nasazena v různých lokálních konfliktech - v indicko-pákistánském dokonce na obou stranách. Oba státy disponovaly taženými 25liberními kanonovými houfnicemi verzí Mk. II a Mk. III na podvozcích Mk. II a Mk. III, Indie navíc i samohybnými děly Sexton. K prvnímu bojovému střetnutí obou stran došlo již v roce 1948. V roce 1962 pak indická děla pomáhala zadržet útok čínské pěchoty na hranici s Tibetem. K nejostřejšímu ozbrojenému konfliktu mezi Indií a Pákistánem došlo v letech 1970 a 1971. Po této pohraniční válce začal Pákistán modernizovat svou dělostřeleckou výzbroj, zatímco v Indii byla 25liberní kanonové houfnice používány až do konce sedmdesátých let. Do té doby uskutečnily obě strany řadu modifikací své výzbroje.

Dalším státem, který vznikl po rozpadu Britské Indie, je Srí Lanka. Armáda této země používala 25liberní kanonové houfnice v počáteční etapě občanské války mezi Sinhálci a Tamily, v současnosti se však tato děla uplatní jediné během vojenských a státních ceremonií.

V Jihoafrické republice se 25liberní kanonové houfnice mnoho let používaly v tzv. pohraniční válce s levicovými partyzány vysílanými převážně z Angoly. Na Jihoafrickou republiku se v době apartheidu vztahovalo mezinárodní embargo na dodávky zbraní, proto zde byla vyvinuta a vyráběna vlastní verze kanonové houfnice G1 s hlavní ráže 90 mm.

Další africkou zemí používající tyto kanonové houfnice v boji s partyzány během tzv. války v buši v šedesátých a sedmdesátých letech byla Rhodesie (dnešní Zimbabwe).

Mnoho bývalých britských kolonií (a nejen ony) nakupovalo pro své ozbrojené síly dělostřeleckou výzbroj vyřazovanou britskou armádou. Předpokládá se, že do současnosti slouží 25liberní kanonové houfnice v armádách Nigérie a Mozambiku.

Z evropských států získalo 25liberní kanonové houfnice po válce Dánsko, které je používalo až do šedesátých let. V roce 1949 obdrželo 48 těchto děl také Irsko, jež je mělo ve výzbroji své armády do roku 1981 a poté je do 2009 ponechalo ve vojenských rezervách. V současnosti používá šest děl k ceremoniálním účelům.

Služba u československé armády

Československá samostatná obrněná brigáda ve Velké Británii měla ve výzbroji svého dělostřeleckého pluku 24 tažených 25liberních kanonových houfnic Mk. II s lafetou Mk. I, přičemž část děl byla s ústovou brzdou a část bez ní. Pluk používal 24 tahačů Morris C8 FAT Mk. III zvaných familiárně „Kukačka“. Oddíl kanonů proti útočné vozbě měl k tažení svých 17liberních protitankových kanonů dalších 12 vozidel Morris C8 FAT. Všechna děla a vozidla dovezla brigáda zpět do vlasti, kde se z dělostřeleckého pluku stal nový 31. dělostřelecký pluk. Poválečný osud jeho výzbroje je však nejasný.

Zdroj:
Amercom SA
internet